

Lindholmsförbindelsen

Järnbrott 177:1 m.fl. | Arkeologisk utredning steg 1
Göteborgs stad | Göteborgs kommun

Johan Thörnqvist & Tom Wennberg

GÖTEBORGS
STADSMUSEUM

Lindholmsförbindelsen

Utredning, steg 1

Johan Thörnqvist & Tom Wennberg

ARKEOLOGISK RAPPORT FRÅN GÖTEBORGS STADSMUSEUM 2024:4

ISSN 1651-7636

ARKEOLOGISK RAPPORT FRÅN
GÖTEBORGS STADSMUSEUM
ISSN 1651-7636
© Göteborgs Stadsmuseum 2024
Norra Hamngatan 12
411 14 GÖTEBORG
www.stadsmuseum.goteborg.se

REDAKTION
Niklas Borg
Else-Britt Filipsson
Tara Gullbrand
Karolina Kegel
Ulf Ragnesten
Johan Thörnqvist
Tom Wennberg

Omslag: Vy över Stigberget mot Lindholmen i norr.
Inlaga: Sentida ristning i form av en sköld och initialer inom yta 2 på Lindholmen.

UPPHOVSRÄTT
Om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed sv>

TOPOGRAFISKA OCH EKONOMISKA KARTAN
© Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-3211

KARTOR FRÅN STADSBYGGNADSFÖRVALTNINGENS DATABAS
© Göteborgs Stadsbyggnadsförvaltning

INNEHÅLL

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	1
INLEDNING	3
SYFTE OCH MÅLSÄTTNING	3
UNDERSÖKNINGSMETOD	3
KART- OCH ARKIVSTUDIER	5
REGISTRERADE LÄMNINGAR	13
FÖRESLAGNA UTREDNINGSSOMRÅDEN	24
SAMMANFATTAD ANTIKVARISK BEDÖMNING	38
KÄLLOR	40
HISTORISKA KARTOR	40

Figur 1. Översikt över Göteborg med platsen för utredningsområdet markerad. Skala 1:100 000

LINDHOLMSFÖRBINDELSEN

Arkeologisk utredning, steg 1

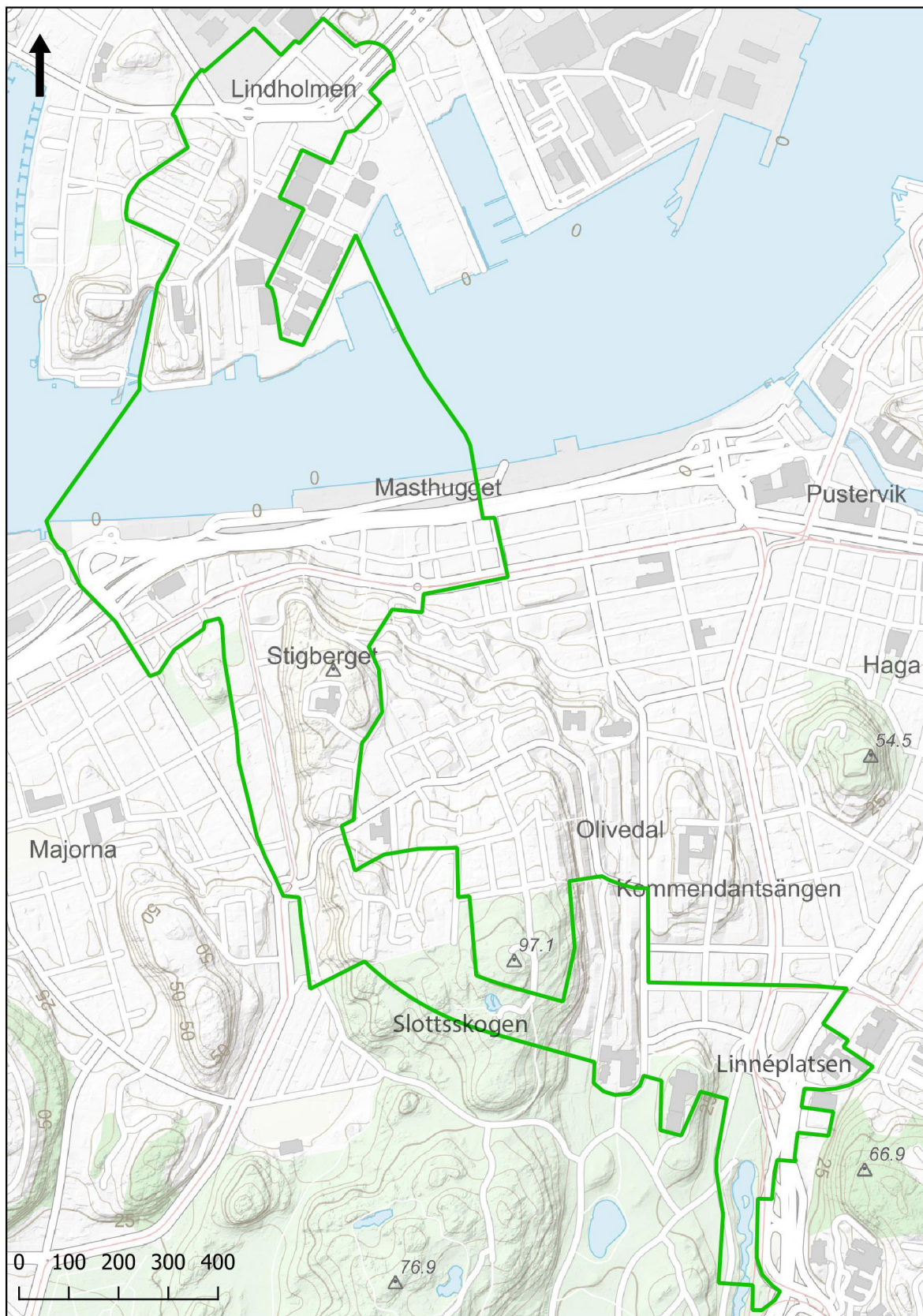
SAMMANFATTNING

Rapporten beskriver befintliga fornlämningar samt områden med potential för ore-gistrerade fornlämningar. Området är avgränsat av Länsstyrelsen utifrån Göteborgs stads exploateringsförvaltnings ansökan i samband med planeringsarbete inför en ny spårvagnstunnel mellan Lindholmen och Linnéplatsen via Stigbergstorget och tunnel under Göta älv.

Sammanfattningsvis har nio ytor definierats där det finns potential inför en arkeologisk utredning steg 2. Det rör sig bland annat om ytor intill ristningslokaler och gravar i anslutning till höjder men även möjliga boplatzlämningar. Utöver detta så berörs platserna för Lindholmens säteri, Lindholmens varv, Gamla Varvet samt Olivedals herrgård vid Linnéplatsen.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens diariernr:	431-23198-2023
Uppdragsnummer:	202301441
GSM dnr:	0775/23
GSM utredningsnr:	Utr 203
Fornlämningsbeteckning:	L1960:2928, L1969:1464 m.fl.
Fastighet:	Slottskogen 719:4 m.fl., Göteborgs kommun
Landskap:	Västergötland
Socken:	Göteborgs stad, Lundby socken
Koordinater:	N:6 397 853 / E:146 179 (SWEREF 99 12 00)
Uppdragsgivare:	Exploateringsförvaltningen, Göteborgs stad
Grävningssorsak:	Planerad spårvägssträckning
Grävningstinstitution:	Göteborgs stadsmuseum
Datum för undersökning i fält:	2024-01-24 & 2024-02-06
Undersökt yta:	1,1 km ² (undersökningsområde)
Antal arkeologtimmar i fält:	16
Platsledare:	Johan Thörnqvist
Övriga deltagare i fält:	Tom Wennberg
Inventariernr GSM:	GSMS:240010

Figur 2. Översikt över utredningsområdet med Lindholmen, Stigberget, Slottsskogen och Linnéplatsen. Skala 1:12 000.

INLEDNING

Med anledning av Göteborgs stads planer på en ny spårvagnssträckning med en tunnel mellan Lindholmen och Linnéplatsen via Stigbergstorget har Göteborgs stadsmuseum utfört en arkeologisk utredning, steg 1 (figur 1-2). Projektet är av Staden benämnt Lindholmsförbindelsen och utredningen berör själva tunneldelen med anknytande områden för hållplatser, tunnelmynning och tekniska installationer. Fältarbetet utfördes under januari och februari månad 2024.

SYFTE OCH MÅLSÄTTNING

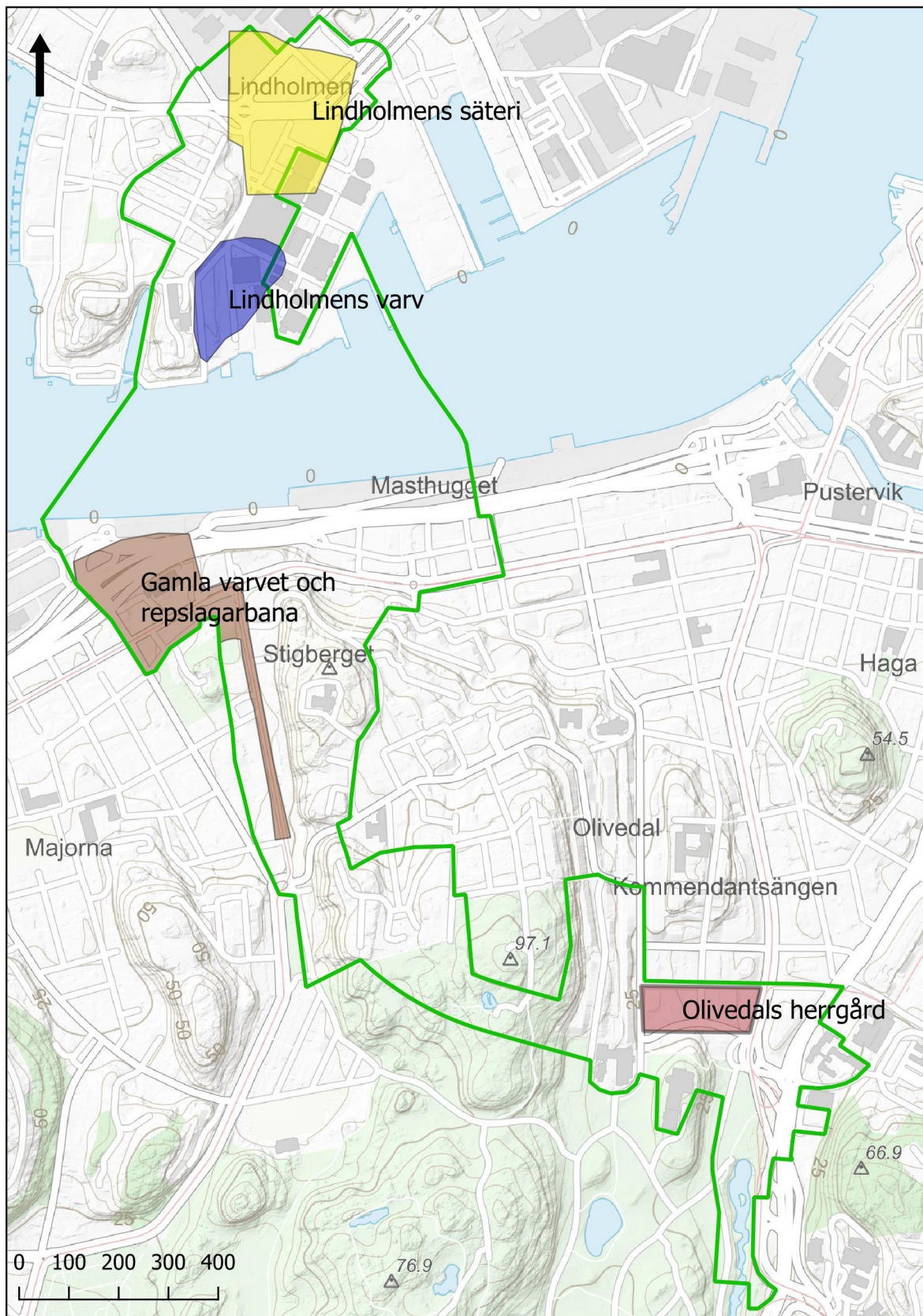
Syftet med den arkeologiska utredningen steg 1 var att sammanställa befintliga fornlämningar inom utredningsområdet samt bedöma inom vilka områden det är motiverat att genomföra utredning steg 2 för att identifiera eventuella okända fornlämningar. Vidare syftade utredningen till att bedöma vilka kända fornlämningar som behöver förundersökas med anledning av det aktuella arbetsföretaget. Målsättningen var att tillhandahålla ett underlag åt Länsstyrelsen inför beslut om ytterligare eventuella arkeologiska åtgärder. Underlaget ska också kunna användas i exploatörens fortsatta planering.

UNDERSÖKNINGSMETOD

Den arkeologiska utredningen steg 1 genomfördes främst genom kart- och arkivstudier vilket kompletterades med två dagars fältinventering av två arkeologer. Fältinventeringen skedde i form av okulär besiktning och dokumentation av de aktuella ytorna.

Enligt exploatören kommer markingrepp att ske vid Linnéplatsen, på Lindholmen, Stigbergstorget och eventuellt kring Bangatan i Majorna. Längs den planerade sträckan för bergstunneln kommer ventilationstorn att anläggas, men deras placering var ej bestämda vid denna tidpunkt. Även kajerna på både fastlandssidan och Hisingsidan kommer att påverkas vid byggnationen. Men då det generellt är många oklarheter kring vilka delar som berörs bedöms hela det området som redovisas i ansökan likvärdigt i denna rapport.

Utredningen indelades inledningsvis i tre områden benämnda Stigberget/Slottskogen, Göta Älv och Lindholmen. Under arbetets gång har denna uppdelning förfinats till sammanlagt 9 ytor vilka beskrivs under egen rubrik nedan. Utöver detta beskrivs de fornlämningar som direkt påverkas men även de som indirekt ökar förståelsen för lämningar inom området.

Figur 3. Översikt över utredningsområdet med den historiska utbredningen av Lindholmens gård, Lindholmens varv, Gamla Varvet och tillhörande repslagarbana samt Olivedals herrgård markerat. Skala 1:12 000.

Figur 4. Karta från tidigt 1600-tal med Lindholmen, och Stigberget markerade. Krigsarkivet.

KART- OCH ARKIVSTUDIER

Ett antal äldre kartor kommer att presenteras vilka påverkar bedömningen av de definerade utredningsytorna. Generellt kan sägas att området är utanför stadsbebyggelsen och stadsjordarna under äldre tid. De valda kartorna beskriver historisk bebyggelse kring Gamla varvet och Masthugget vid södra älvstranden, Lindholmens säteri och varv på Hisingen samt Olivedals herrgård i Linnéstaden (figur 3).

Vid Stigbergets norra del finns Gamla Varvet med tillhörande bebyggelse vilken växer fram under 1600-talet samt Masthuggets västra del vilken snarare utvecklas under 1700-talet. Lindholmens säteri samt herrgården vid Olivedal har ett oklart ursprung men går ner i tiden före staden Göteborgs etablering. Lindholmens varv växer fram under 1800-talets mitt. Masthamnen beskrivs under kapitlet *Registerrade fornlämningar*.

Figur 6. Utsnitt ur karta från 1855 som visar Lindholms säteri, repslagarbanan, Masthuggsberget samt Olivedal. GSM arkiv.

Figur 7. Karta från 1789 med syfte att visa batteriet på Slottsberget men även Lindholmens säteris ägor är tydligt utritade. Här syns nu en modern parkmiljö och ett imponerande husbestånd utöver mangårdsbyggnaden. Krigsarkivet.

Lindholmens varv

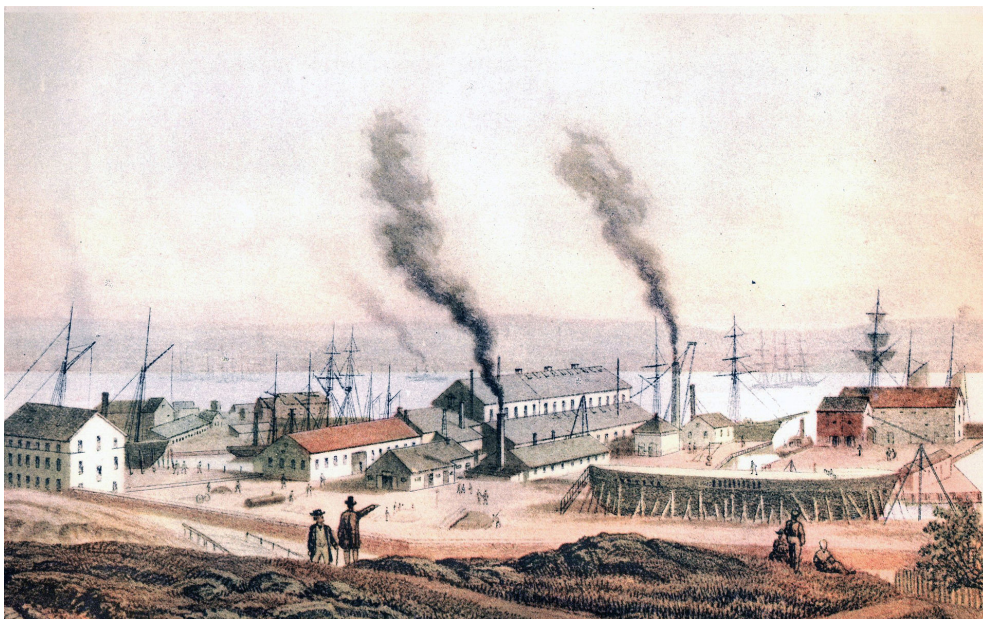
Lindholmens varv uppfördes under 1840-talet vid älvens strand där säteriet tidigare haft sin hamn (figur 6 och 8). Första fartyget, briggen Aurora, sjösattes 1848 vilket blev starten på många år av fartygsbyggande. En avbildning från 1875 visar en intensiv verksamhet på platsen (figur 9). Efter ett antal ägarbyten producerades 1971 den sista båten på platsen för detta anrika varv.

Gamla varvet, västra Masthugget och repslagarbanan

Strax efter Göteborgs grundande 1621 fick holländaren Albrecht van Velde tillstånd att uppföra ett skeppsvarv nedanför Stigberget. Detta varv nyttjades delvis av den svenska flottan för skeppsbygge efter överenskommelse och under början av 1630-talet byggs här ett flertal skepp. Denna överenskommelse tycks inte ha varit helt idealisk och i mitten på 1600-talet beslutas att ett eget varv skall byggas

Figur 8. Karta över säteriet Lindholmens ägor vid laga skifte 1846. Lantmäteriet.

Figur 9. Lindholmens varv avbildat 1875 på litografi i *Sveriges industriella etablissemanger*.

Figur 10. Utsnitt ur karta från 1777 där repslagarbanan vid nuvarande Bangatan syns tydligt i bildens vänstra sida, även byggnader vid Gamla Varvet är utritade.

för kronans räkning. År 1650 är arbetet vid varvet, med sitt läge på västra sidan Stigberget, igång och 1662 sägs den gamla överenskommelsen som slöts med van Velde upp. Verksamheten flyttas istället helt till den nya varvsanläggningen som kom att gå under namnet "Amiralitetsvarvet" eller, från början av 1700-talet, "Gamla Varvet".

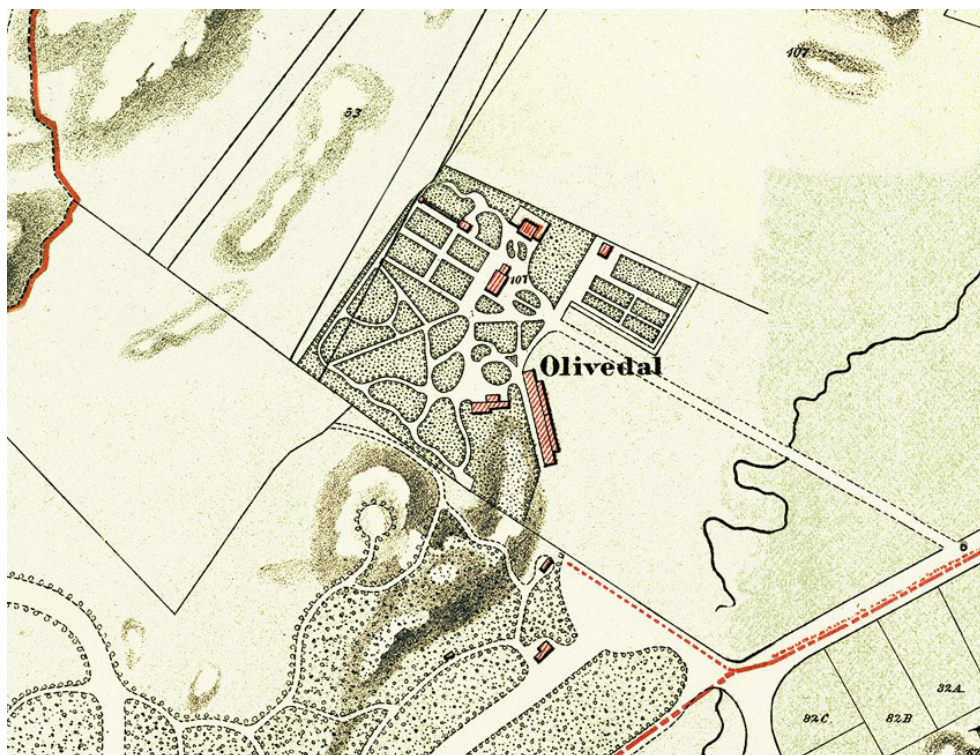
År 1700 beslutade kung Karl XII att ett ständigt amiralitet skulle upprättas vid Gamla Varvet under ledning av amiral Erik Sjöblad. Detta bestod av 12 stora örlogsskepp förutom så kallade "galejor" och andra mindre tillhörande fartyg. Samma år som det ständiga amiralitetet vid Gamla Varvet etablerades inrättades en ny förläggingsplats för flottan längre västerut vid älven. Detta gjordes på grund av att större utrymme krävdes för flottans behov. Denna plats kom att kallas Nya Varvet. Nya Varvet kom att överta Gamla Varvets betydelse som flottstation men varvsverksamheten fortsatte vidare i över två sekel.

Gamla Varvet bortskänktes 1717 av Karl XII till den välkända kaparkommandören Lars Gathenhielm och hans fru Ingela, född Hammar. Gathenhielm fick överta varvet under förvändningen av att hans värdefulla tjänster som kapare hade tjänat Sverige och hans kungliga majestät. Varvet skänktes dock med ett motkrav om att betala en avgift till kronan för övertagandet. Inte långt efter Gathenhielms död 1718 övertog hans hustru ansvaret för varvet och drev det under en kort tid, under vilken hon lät anlägga en repslagarbana längs med nuvarande Bangatan (fi-

Figur 11. Karta över Kronoamiralitetets Vary, senare kallat Gamla Varvet, från 1818. Sjöfartsmuseet är idag beläget rakt ovanpå huvudkontoret som syns direkt norr om texten "Bostället" på gårdsplanen.

gur 10). Repslagarbanan, som under 1800-talets första hälft kom att ägas och drivas av repslagarmästaren Mathias Dahlström och dennes son Carl Wilhelm Dahlström, placerades på västra sidan av nuvarande Bangatan och sträckte sig från Stigbergs-torget ända fram till Oljekvarnsgatan (figur 11).

Figur 12. Utsnitt ur karta över Göteborg från 1888 med Olivedals herrgård. Regionarkivet.

Figur 13. Mangårdsbyggnaden vid Olivedals herrgård någon gång före flytten 1930. GSM arkiv.

Herrgården Olivedal

Herrgården låg i vad som idag är kvarter 9 som avgränsas av Olivedalsgatan, Alfhemsgatan, Vegagatan och Alfhemsgatan i Linnéstaden (figur 3 och 12). Dess ålder är oklar men gården hette tidigare Liljedal och hörde fram till slutet av 1700-talet till Älvsborgs Kungsladugård. Nyttjanderätten till gården Liljedal uppläts 1791 till vågmästare Bengt Sandberg. Efter ett par ägarbyten köpte köpmannen Olof Melin gården 1798. Familjen Melin behöll egendomen fram till 1890, då Göteborgs stad förvärvade området (figur 13). Mangårdsbyggnaden flyttades och återuppfördes 1930 vid Stora Härsjön i Lerums kommun, där den tyvärr brann ner 1944. Under 1930-tal uppfördes de kvarter som vi ser på platsen idag.

REGISTRERADE LÄMNINGAR

Utredningsområdet berör 11 kända lämningar av varierande status vilka beskrivs nedan (figur 14). Lämningarna redovisas från norr till söder och beskrivs gällande antikvarisk bedömning, typ av lämning samt RAÄ-/fornlämningsnummer.

Hällristning, L1960:558

Antikvarisk bedömning: Fornlämning.

RAÄ-nummer: Lundby 43:1.

Lämningstyp: Skålgrop.

På en mot öst sluttande bergsyta finns enligt Fornminnesregistret 2 skålgropar, 6-7 cm i diameter och 1-2 cm djupa (figur 15). Här finns också modernare ristningar i form av bland annat skepp och initialer som sannolikt tillkommit från senare hälften av 1800-talet och framåt.

Rekommenderade åtgärder

Bevaras. En förundersökning av närområdet kan leda till upptäckten av fler ristningar och potentiellt boplatsanläggningar i anslutning till hållarna. Även de sentida ristningarna bör dokumenteras.

Eventuell boplatslämning, L1960:559

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

RAÄ-nummer: Lundby 43:3.

Lämningstyp: Övrigt.

Stensamlingar av skörbränd sten samt jord med inslag av kol och flinta. Schakt drogs i området inför husbyggnation år 2000 men det framgår inte tydligt var de är placerade (Ling 2000).

Rekommenderade åtgärder

Lämningen bör omfattas av arkeologisk utredning för att bedöma om den utgör fornlämning. Möjligen kan den utgöra en förhistorisk boplats.

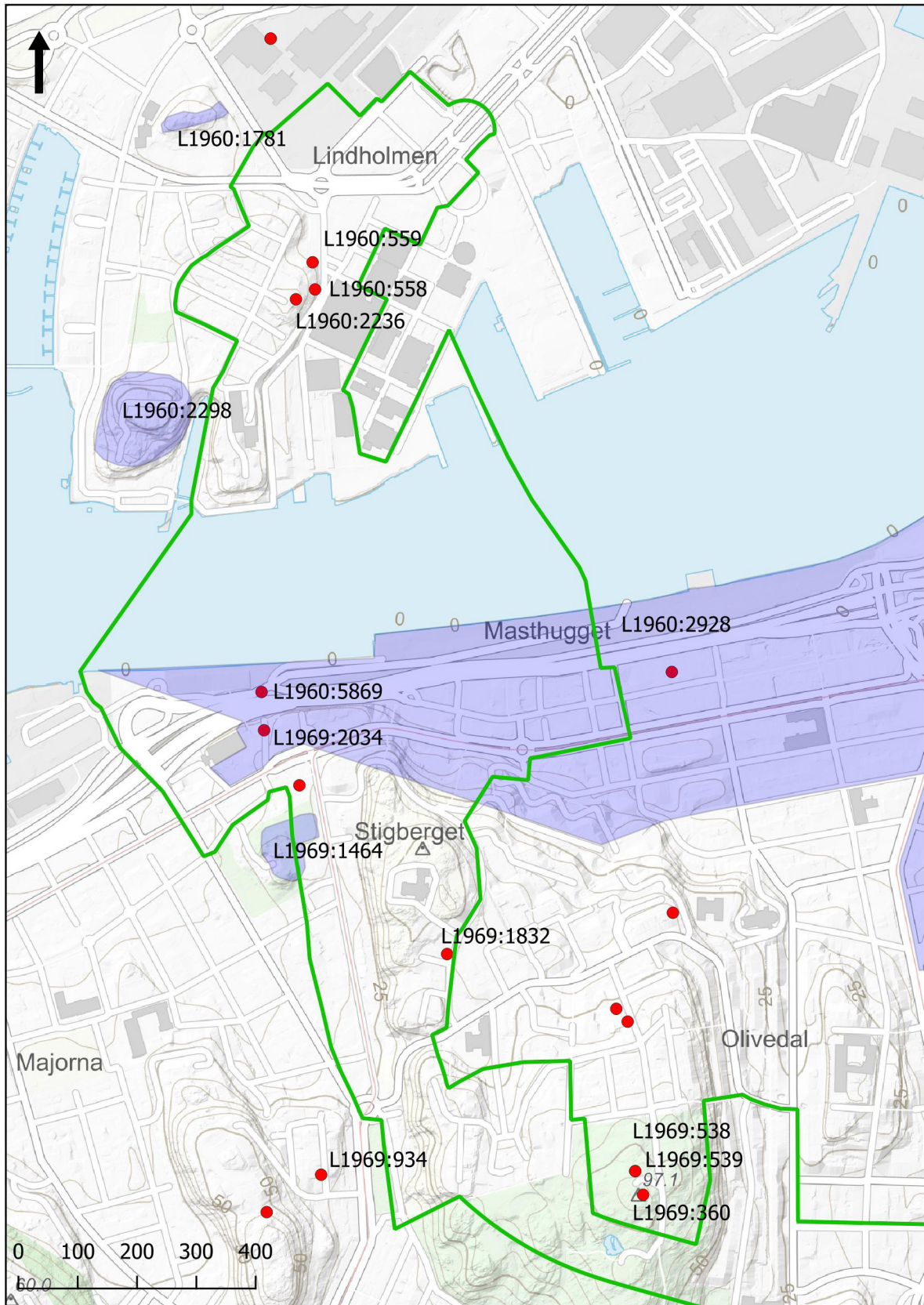
Hällristning, L1960:2236

Antikvarisk bedömning: Fornlämning.

RAÄ-nummer: Lundby 43:2.

Lämningstyp: Skålgrop.

I fast håll nära bergets rand finns åtta skålgropar identifierade, 4-7 cm i diameter och 1-3 cm djupa. Groparna är belägna på en mindre ryggformig uppstickande håll (figur 16).

Figur 14. Norra halvan av utredningsområdet med kända fornlämningar (blå polygon) och fyndplatser (röd punkt). Relevanta fornlämningar och fyndplatser utmärkta med namn. Skala 1:10 000.

Figur 15. Berghällar med ristningar vid L1960:558 och L1960:559 på Lindholmen. Foto mot sydväst.

Figur 16. Berghäll med skålgropar skymtar fram (strax vänster om skylten) vid L1960:2236 på Lindholmen. Foto mot öster.

Rekommenderade åtgärder

Bevaras. En förundersökning av närområdet kan leda till upptäckt av fler ristningar och eventuella boplatslämningar.

Fartygs-/båtlämning, L1960:5869

Antikvarisk bedömning: Ingen antikvarisk bedömning.

RAÄ-nummer: Göteborg 447.

Lämningstyp: Skepp.

Möjligen vraket efter ångaren *Thetis*, byggd i trä år 1898 i Gamla Lödöse. Enligt Fornminnesregistret finns uppgifter från rådhusrätten i Göteborg att skeppet 1927 ha kolliderat med en norsk ångare i Göteborgs hamn varvid bogen intrycktes och fartyget vattenfylldes. Ångaren ska kort därefter ha sjunkit på djupt vatten.

Rekommenderade åtgärder

Det krävs att vraket utreds marinarknologiskt i en utredning steg 2. Detta för att säkerställa huruvida det rör sig om ångaren *Thetis* från 1898 som beskrivs i Fornminnesregistret eller ett äldre okänt fartyg.

Stadslager, L1960:2928

Antikvarisk bedömning: Fornlämning.

RAÄ-nummer: Göteborg 342.

Lämningstyp: Stadslager.

Stadslagret utgör fornlämningen L1960:2928, Masthugget, totalt strax under 118 000 m² (figur 17)

Som tidigare nämnts har Masthugget haft en viktig funktion i varvsindustrin under 1600-1700-talet. Inom fornlämningen och angränsande det aktuella området finns välbevarade stadslager och hamnanläggningar från denna tid, vilket tidigare och pågående undersökningar bekräftar (Forsblom Jungdahl, Lennblad & Maltin 2019; Rio Göteborg i manus).

Till detta område hör även Gamla Varvet där välbevarade lämningar efter Kro-noamiralitetsvarvets köksbyggnad, gårdsplan och stall påträffades vid en arkeologisk undersökning 2019 på fastigheten Majorna 403:3 (Thörnqvist i manus).

Rekommenderade åtgärder

Eventuellt markingrepp inom eller i anslutning till L1960:2928 skall föregås av en arkeologisk förundersökning.

GM.4453

Figur 17. Utsikt med vy över Masthugget från Stigbergsliden 1840. Göteborgs stadsmuseums arkiv.

Minnesmärke, L1969:2034

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

RAÄ-nummer: Göteborg 295:1.

Lämningstyp: Minnesmärke.

Minnessten i granit placerad i östra delen av parken utanför Sjöfartsmuseet, cirka 3,7x1,45x0,5 m. Stenen är uppförd 1937 över den svenska kolonin Nya Sverige i Pennsylvania som påbörjades under drottning Kristina år 1637 (figur 18). Stenen står idag närmare Sjöfartsmuseet än vad som anges i Fornminnesregistret.

Rekommenderade åtgärder

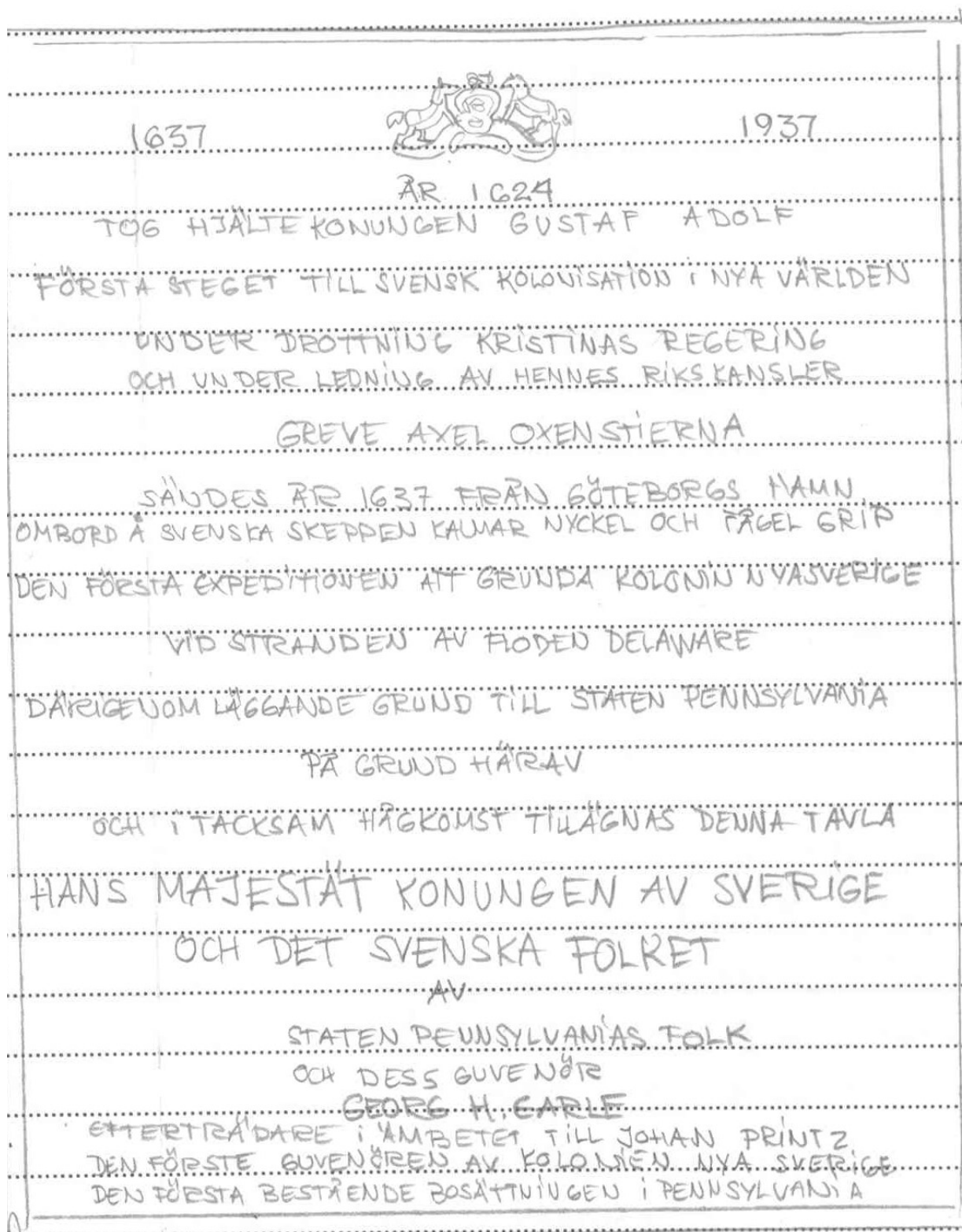
Inga arkeologiska åtgärder krävs men minnesmärket bör behandlas med viss hänsyn vid eventuell exploatering.

Boplats, L1969:1464

Antikvarisk bedömning: Fornlämning.

RAÄ-nummer: Göteborg 276:1.

Lämningstyp: Boplats.

Figur 18. Avtecknad text i Fornminnesregistret från minnesstenen L1969:2034.

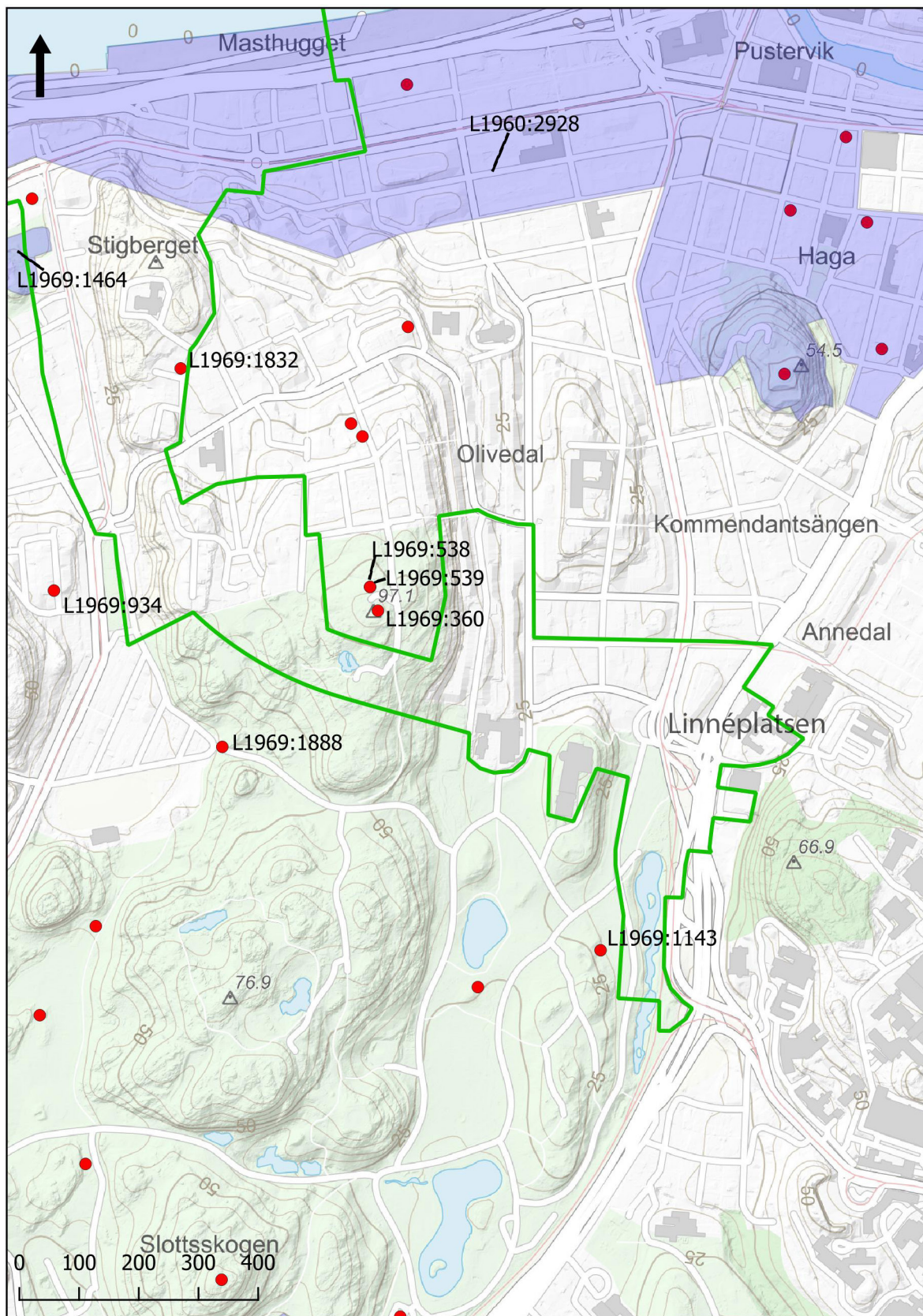

Figur 19. Gathehielmska parken där stenålderboplats L1969:1464 är belägen.

I Gathehielmska parken finns en boplats från neolitikum (figur 19). Den har endast delundersökts i samband med en schaktningsövervakning 1998 (Wigforss 2004). Inom området har ett flertal redskap och avslag samlats in, bland annat yxor, skrapor, knacksten, avslag med retusch. Vid undersökningen påträffades även ett historiskt material bestående av exempelvis rödgods, porslin och kritpipor från 1700- och 1800-talets första hälft.

Rekommenderade åtgärder

Eventuellt markingrepp inom eller i anslutning till L1969:1464 skall föregås av en arkeologisk förundersökning. Med anledning av de historiska fynd som även påträffats på platsen samt närheten till Gathehielmska huset norr om och Gathehielmska kulturresevatet, väster om samt Bangatan, bör även historiska lämningar tagas i beaktande vid en förundersökning.

Figur 20. Den södra halvan av utredningsområdet med de kända fornlämningar (röd) och fyndplatser (blå) som beskrivs i texten markerade. Skala 1:10 000.

Fyndplats, L1969:1832

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

RAÄ-nummer: Göteborg 286:1.

Lämningstyp: Fyndplats.

Fyndplats för sågtandad spjutspets i flinta med insvängd bas (figur 20). Funnen 1928 vid Repslagaregatan 3, " 4 dm djupt i jorden", enligt uppgift i Fornminnesregistret.

Rekommenderade åtgärder

Denna fyndplats kan indikera en okänd boplats och bör särskilt beaktas vid en eventuell utredning steg 2.

Hällristning, L1969:538 & L1969:539

Antikvarisk bedömning: Fornlämning.

RAÄ-nummer: Göteborg 179:1 & Göteborg 179:2.

Lämningstyp: Hällristning.

På bergskrönet strax norr om Slottskogsobservatoriet finns två lokaler med skålgropar belägna på stenblock. På de båda stenblocken har sammanlagt 15 skålgropar identifierats vid inventering.

Rekommenderade åtgärder

Fornlämningen ligger utanför undersökningsområdet. Inga åtgärder är nödvändiga i detta skede.

Stenröse, L1969:360

Antikvarisk bedömning: Ingen antikvarisk bedömning.

RAÄ-nummer: Göteborg 176:1.

Lämningstyp: Stenröse.

Enligt uppgift i Fornminnesregistret skall det funnits ett stenröse på platsen för det befintliga Slottskogsobservatoriet (figur 21).

Rekommenderade åtgärder

Fornlämningen ligger utanför undersökningsområdet och är troligen borttagen. Inga åtgärder är nödvändiga i detta skede.

Figur 21. Observatoriet i Slottskogen som ligger på platsen för stenröset L1969:360. Strax norr om observatoriet ligger skålgropslokalerna L1969:538-539. Foto mot norr.

Figur 22. Dolken från fyndplats L1969:1143, 19,7 cm lång. Göteborgs stadsmuseums arkiv.

Fyndplats, L1969:1143

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

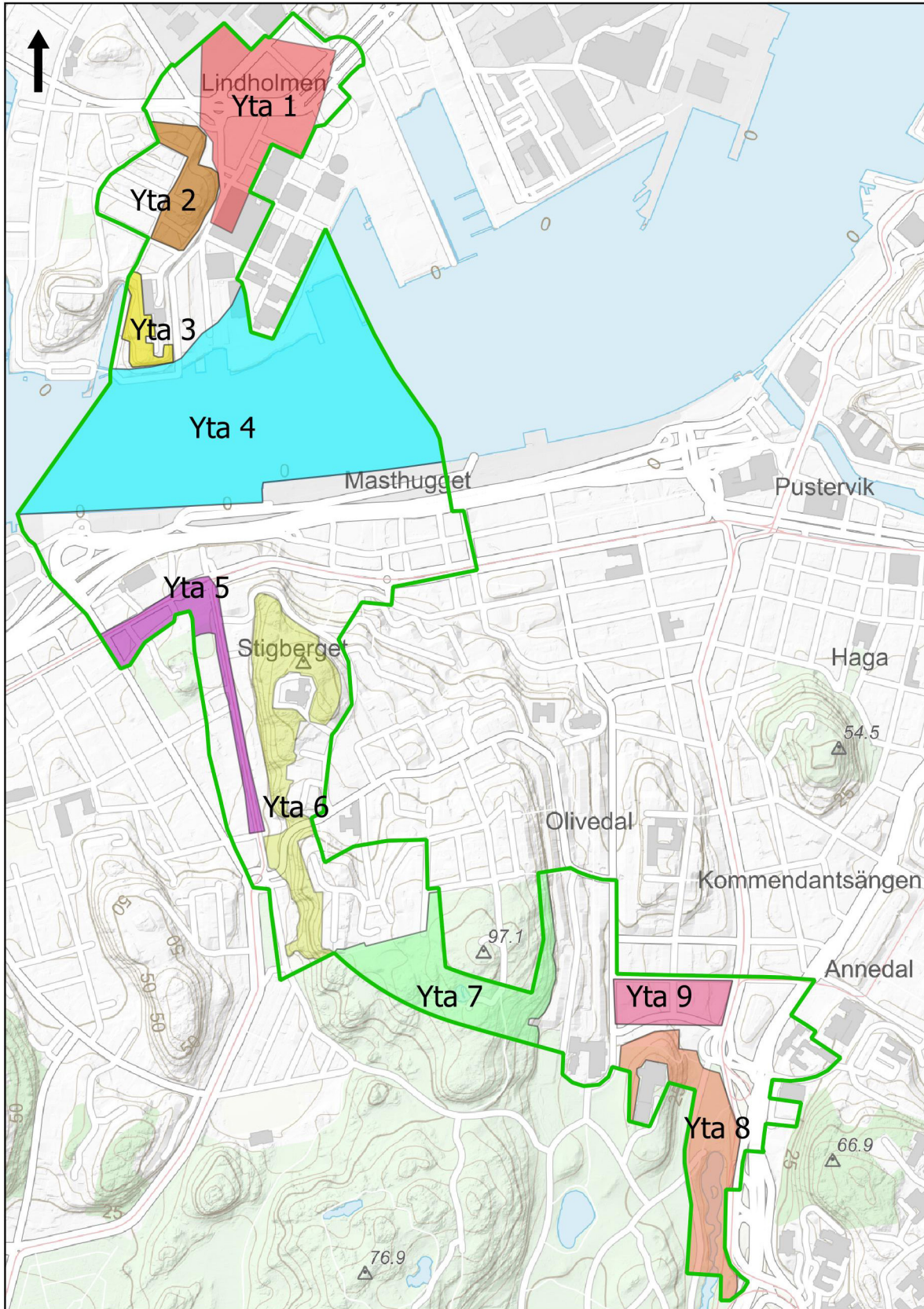
RAÄ-nummer: Göteborg 259:1.

Lämningstyp: Fyndplats.

I lermassor från nuvarande Fågeldammen påträffades 1933 en senneolitisk flintdolken (figur 22). Den förvarades tidigare i Göteborgs stadsmuseums samlingar men är idag tyvärr förkommen (GAM:46098).

Rekommenderade åtgärder

Fyndplatsen är relevant då den kan indikera en senneolitisk boplats nere på Slottskogens flackare ytor och bör ingå i en utredning steg 2.

Figur 23. Översikt över föreslagna utredningsytor inom utredningsområdet. Skala 1:12 000.

Figur 24. Aktuell vy över del av det område där Lindholmens säteri en gång varit beläget. Huvudbyggnaden var belägen under nuvarnade parkeringshuset vänster i bild. Foto mot söder.

FÖRESLAGNA UTREDNINGSOMRÅDEN

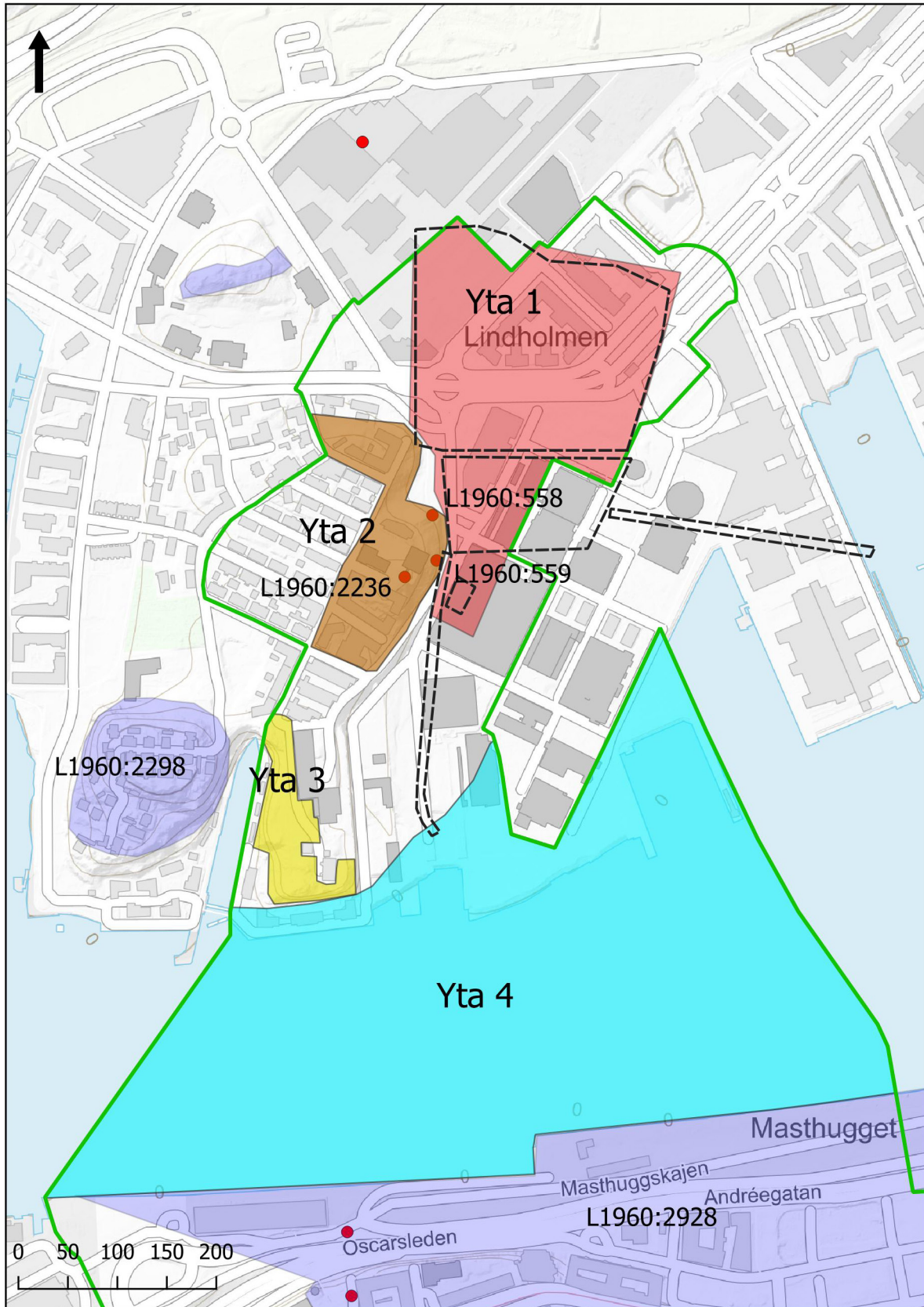
Sammantaget har nio ytor definierats inom området med potential för ännu ej kända fornlämningar (figur 23). Ytorna är föreslagna utifrån möjlighet att finna bevarade lämningar, både förhistoriska och historiska. Ytorna presenteras ifrån norr till söder.

Yta 1, säteriet Lindholmen

Ytan utgör cirka 65 000 m² och ligger vid Polstjärnegatan i en svag sluttning som går från +3,9 till +2,0 meter över havet (figur 25).

Här låg tidigare Lindholmens säteri som finns omnämnt från tidigt 1600-tal och framåt men med sannolikt mycket äldre platskontinuitet. Området är hårt exploaterat av varvsindustri under 1900-talet men här finns ändå potential för historiska lämningar från säteriets verksamhet (figur 24). Gården har anor från medeltiden och bör, enligt rektifierat historiskt kartmaterial, i huvudsak ligga inom det aktuella utredningsområdet (figur 25).

Ett varierande antal byggnader har funnit här över tid (figur 8 och 9). Området norr om själva gårdskomplexet har enligt de äldsta kartorna varit inägomark. Detta kan utredas mera extensivt. Söder om gården finns från 1600- till 1800-talet en damm. Söderut går också en väg till en enklare hamnanläggning. Österut syns ett trädkantat dike som närmast uppfattas som en allé på kartan från 1855. Gårdens utveckling beskrivs översiktligt i tidigare kapitel.

Figur 25. Översikt över de föreslagna utredningsytorna 1-4. Streckade linjer utgör översiktligt retkifierad gård och inäga till Lindholmens säteri. Fyndplatser (röd) och fornlämningar (blå) markerade. Jämför karta från 1789 (figur 7). Skala 1:6000.

Figur 26. Den kanske sista bilden av Lindholmens säteri innan det revs på 1920-talet. Göteborgs stadsmuseums arkiv.

Eventuellt bevarade lämningar förväntas utgöras av bebyggelse lämningar, till exempel grundmurar och syllstenar, eller kulturlager kopplade till säteriets verksamheter (figur 26).

Rekommenderade åtgärder

Yta 1 bör omfattas i en arkeologisk utredning steg 2.

Yta 2, berghällar vid Lindholmen

Yta 2 ligger strax sydost om yta 1 på Lindholmen och utgör cirka 20 000 m² (figur 25). Terrängen sträcker sig från +2,2 till +15,2 meter över havet och består främst av berghällar samt några enstaka bevuxna grönytor (figur 27).

Inom yta 2 finns det förutom viss bebyggelse de ovan tidigare beskrivna fornlämningarna L1960:558 och L1960:2236, hållristningar, samt L1960:559 en övrig kulturhistorisk lämning i form av sentida ristningar. Det finns även ett antal moderna ristningar inom området vilka är fullt synliga idag (figur 28). Dessa är inte registrerade i Fornminnesregistret och bör identifieras vid en utredning. Det är

Figur 27. Vy över höjdparter vid yta 2, intill Plejadgatan, där moderna ristningar är funna. I anslutning till ytan finns det förhistoriska skålgropar. Foto mot söder.

Figur 28. Exempel på moderna ristningar, ett segelfartyg i profil, inom yta 2.

Figur 29. Översikt över ett mindre tillsynes orört höjdparti inom den sydligaste delen av yta 3 strax innan Lindholmen möter Göta älv. Foto mot söder.

tidigare registrerat ett antal modernare skeppsristningar strax norr Lindholmens herrgård, L1960:1781 i Fornminnesregistret.

Inom yta 2 kan ytterligare hållristningar men även andra okända fornlämningar, till exempel boplatser, tänkas påträffas.

Rekommenderade åtgärder

Yta 2 bör omfattas av en arkeologisk utredning steg 2.

Yta 3, Lindholmen, vid vattnet

Yta 3 utgörs av ett område om cirka 9 000 m² på en bergsrygg mellan +17 till +20 meter över havet (figur 25 och 29). Området består främst av berghällar men även några relativt orörda grönytor (figur 29). Ytan inbegriper även en del av Plejadgatan då det under den asfalterade gatan skulle kunna finnas bevarade lämningar. Inom yta 3 kan okända gravar och hållristningar finnas, möjligen även förhistoriska boplatslämningar. Här finns också mindre torp utritade i det äldre kartmaterialet.

Rekommenderade åtgärder

Yta 3 bör omfattas av en arkeologisk utredning steg 2.

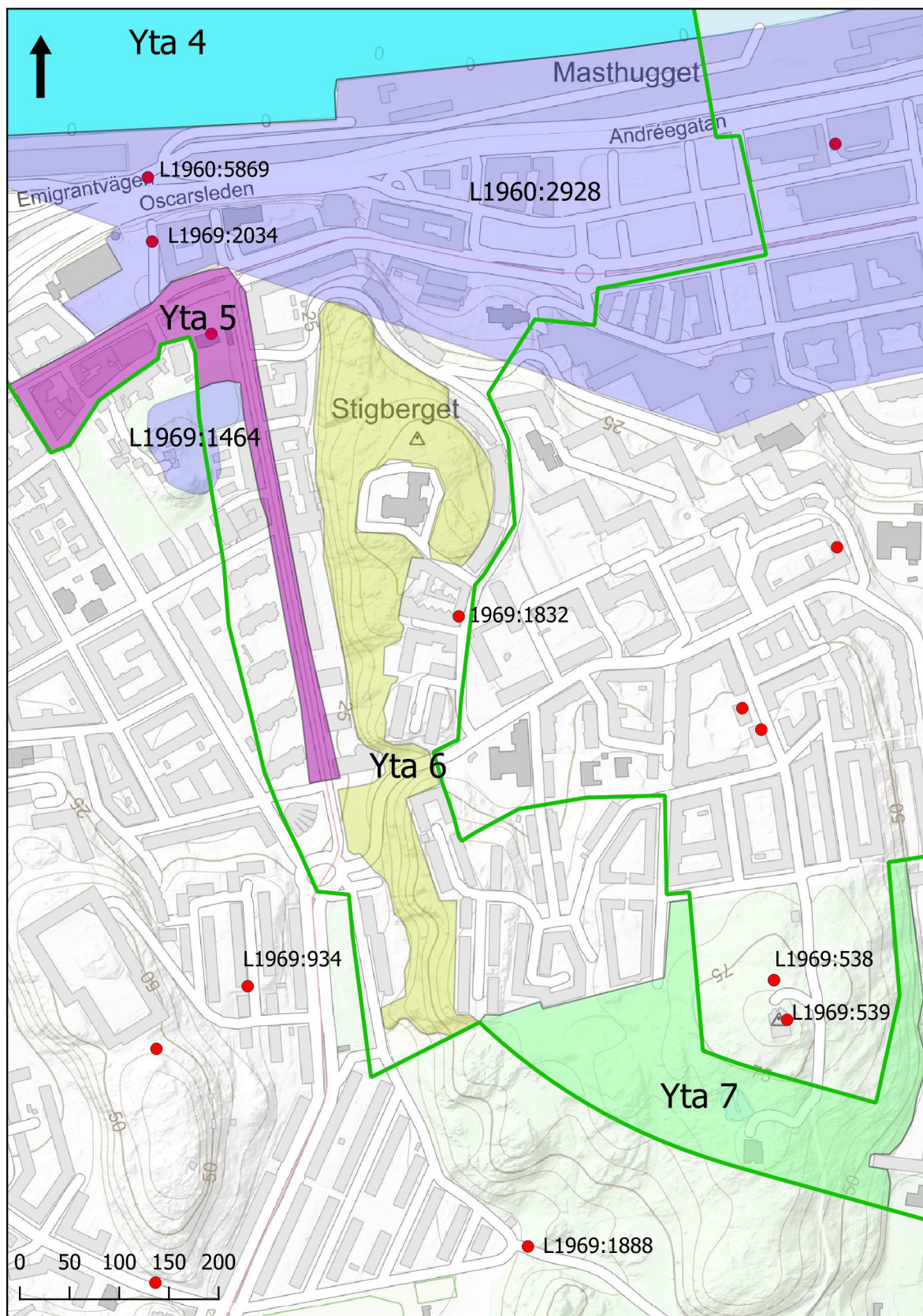
Figur 30. Översikt över Göta Älv och yta 4 från Lindholmen med Stigberget och Masthuggskyrkan i fonden, mot söder.

Yta 4, Göta Älv

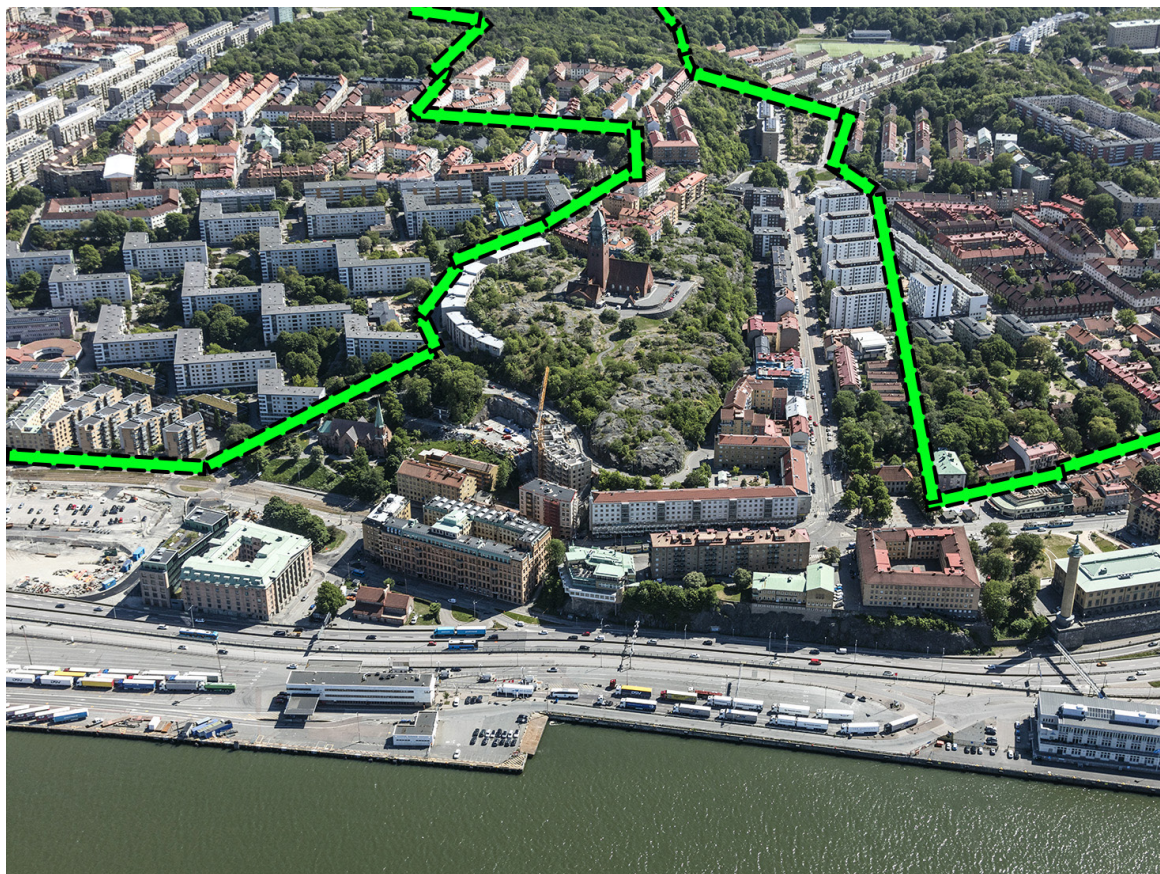
Ytan utgörs av det aktuella utredningsområdet som korsar Göta älv samt delar av den norra älvstranden, totalt cirka 230 000 m² (figur 25 och 30). Dessa delar av norra älvstranden är utfyllda under modern tid. Områdets norra begränsning utgörs av Lindholmens varv samt den ungefärliga strandlinjen rekonstruerad från det äldre historiska kartmaterialet.

Älven har varit en viktig transportled långt tillbaka i tiden och maritim aktivitet har präglat inloppet till Göta älv från åtminstone vikingatid fram till i våra dagar. Dess utlopp i västerhavet har gjort älven till den naturliga kommunikations- och transportlänken mellan kust och inland, vilket har motiverat regionens många stadsbildningar (Lindström & Arbin 2016). Ytan angränsar i söder även till fornlämningen L1960:2928, stadslager, vars omfattande hamnverksamhet har varit en viktig del av handelsstaden Göteborgs framväxt sedan det tidiga 1600-talet. Den västligaste delen utgörs även av Gamla Varvets norra delar närmast älven.

Inga tidigare utredningar har skett inom ytan och den vetenskapliga marinarkeologiska potentialen för ytan i sin helhet, särskilt med kopplingen till den angränsande fornlämningen L1960:2928 i Masthugget, bör anses som stor. Även möjliga lämningar efter Lindholmens varv bör beaktas norr om den äldre älvfåran.

Figur 31. Översikt över de föreslagna utredningsytorna 5-7. Tidigare beskrivna fornlämningar utmärkta med namn. Skala 1:6000.

Figur 32. Översikt över Stigberget samt Bangatan med utredningsområdet markerat, mot söder. Foto Göteborgs stad.

Rekommenderade åtgärder

Yta 4 bör i sin helhet omfattas av en arkeologisk utredning steg 2. Detta då det inte med säkerhet går att avgränsa eller avskriva områden i detta skede. Här är det nödvändigt med marinarkeologisk kompetens. Marina lämningar kan påträffas på områden som idag utgör land, då hamnen successivt har fyllts ut under 1900-talet, på båda sidor om älven.

Yta 5, Bangatan

Yta 5 avser ett cirka 12 000 m² stort område som sträcker sig i nord-sydlig riktning från Karl Johansgatan, längs med Bangatan fram till korsningen mellan Bangatan och Oljekvarnsgatan i Majorna (figur 31 och 32). Området stiger från +19 i norr till +22,7 meter över havet i söder och utgörs nästintill uteslutande av asfalterad gatumiljö.

Inom yta 5 har enligt historiska kartor legat den repslagarbana som sammanhört med Gamla Varvet och skeppsbyggandet vid detta. På Carl W. Carlbergs karta

Figur 33. Vy över Stigberget och Masthuggskyrkan mot norr.

från 1777 finns repslagarbanan väl utritad nedanför Stigberget (figur 10). Möjligen kan det inom yta 5 finnas bevarade lämningar från denna byggnad och tillhörande lämningar, till exempel stenlagda ytor eller kulturlager.

Rekommenderade åtgärder

Yta 5 bör omfattas av en arkeologisk utredning steg 2.

Yta 6, Stigberget

Yta 6 avser ett cirka 55 000 m² stort område som löper längs med Stigberget från Kjellmansgatan i norr till strax innan korsningen mellan Ekedalsgatan och Bangatan i söder (figur 31-33). Ytan utgörs i huvudsak av berghällar med mindre grönytor och enstaka träd.

Strax öster om den norra halvan av yta 6 finns den tidigare beskrivna fyndplatsen L1969:1832, där en sågtandad flintspjutspets hittats under slutet av 1920-talet. Väster om den södra halvan av ytan finns en fyndplats för flintavslag och redskap,

Figur 34. Översikt över gräsytor i kanten av norra delen av Slottsskogen, i nordvästra delen av yta 7, mot öster.

L1969:934, även den beskriven i föregående kapitel.

Yta 6 har främst lämningspotential för gravar och hållristningar samt, på enstaka mindre områden, möjligen boplatser.

Rekommenderade åtgärder

Yta 6 bör omfattas av en arkeologisk utredning steg 2.

Yta 7, Norra Slottsskogen

Ytan avser ett cirka 52 000 m² stort område (figur 31). Området ligger relativt högt i landskapet, mellan cirka +35 och +75 meter över havet, och utgörs främst av kuperad skogsmark och enstaka berghällar (figur 34 och 35). Några mindre ytor i den östra halvan av yta 7 består av sandig morän.

Inom yta 7 finns inga kända fornlämningar men strax norr om området finns två block med älvkvarnar, L1968:538 och L1969:539. Det finns även uppgifter i Fornminnesregistret om att ett röse, L1969:360, ska ha legat på platsen för Slottsskogsobservatoriet som färdigställdes 1929. Cirka 165 m sydväst om yta 7 finns en registrerad fyndplats för en bergartsyxa, L1969:1888. Samtliga nämnda fornlämningar beskrivs i föregående kapitel.

Figur 35. Översikt över naturmark i Slottsskogen inom yta 7. Foto mot söder.

Med de närliggande skålgroparna, den påträffade bergartsyxan och det relativt orörda landskapet i åtanke finns det arkeologisk potential för såväl hällristningar som boplatser och möjligen gravar.

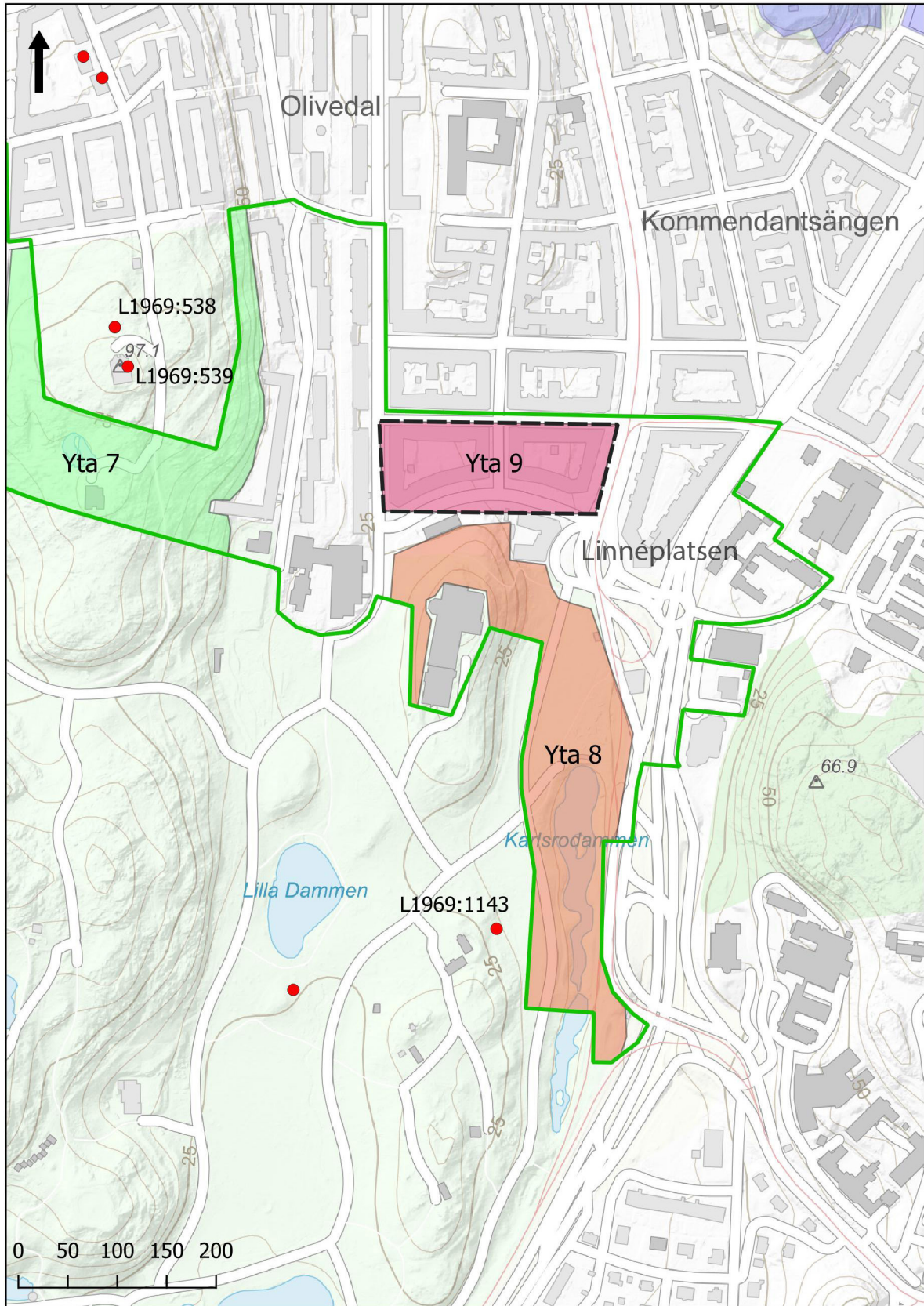
Rekommenderade åtgärder

Yta 7 bör omfattas av en arkeologisk utredning steg 2.

Yta 8, Linnéplatsen

Ytan avser ett cirka 48 000 m² stort område beläget allra längst i söder av utredningsområdet vid Linnéplatsen (figur 36). Området innefattar delar av den skogbevuxna bergshöjden intill Göteborgs naturhistoriska museum, belägen mellan cirka +20 och +39 meter över havet samt ett lägre liggande område sydost om denna, som ligger på cirka +15 meter över havet (figur 37 och 38). Det lägre liggande området består enligt Statens geologiska undersöknings jordartskarta till största delen av postglacial lera men i den allra sydligaste delen finns ett mindre område med postglacial finsand.

Strax intill den sydligaste delen av yta 8 finns en registrerad fyndplats, L1969:1143, där en flintdolk upphittades 1933. Enligt uppgift hittades dolken i uppkastade lermassor från anläggandet av den intilliggande Fågeldammen. Med

Figur 36. Översikt över de föreslagna utredningsytorna 8 och 9 omkring Slottsskogen. Fyndplatser (röd) och fornlämnningar (blå) markerade. Beskrivna fyndplatser utmärkta med namn. Streckad linje utgör ungefär utbredning av herrgården Olivedal, tidigare benämnd Liljedal. Skala 1:6000.

Figur 37. Översikt över den skogsbeklädda höjden som Naturhistoriska museet är belägen på. Foto mot väster.

Figur 38. Översikt över planare ytor i den södra delen av yta 8 vid Linnéplatsen. Fågelrodammen ansas till vänster i bild. Mot söder.

Figur 39. Vy över kvarter i Olivedal där tidigare herrgården har legat.

detta i åtanke bör den södra delen av yta 8 vara intressant och möjligen ha potential för senneolitiska lämningar.

Rekommenderade åtgärder

Yta 8 bör omfattas av en arkeologisk utredning steg 2.

Yta 9, Olivedals herrgård

Ytan avser ett cirka 21 000 m² stort område beläget strax nordväst om Linnéplatsen (figur 36 och 39). Området ligger mellan +13,5 och +23,5 meter över havet, och utgörs av bebyggelse från 1920-talet indelat i två kvarter. Här låg tidigare herrgården Olivedal vilket givit området sitt namn. Herrgården hette tidigare Liljedal och hörde till Älvsborgs Kungsladugård. Det är inte känt när Liljedal förlades här. Det finns möjlighet att påträffa lämningar efter denna långlivade herrgård på kvarterens innergårdar.

Rekommenderade åtgärder

Yta 9 bör omfattas av en arkeologisk utredning steg 2.

SAMMANFATTANDE ANTIKVARISK BEDÖMNING

Totalt finns 11 registrerade lämningar inom undersökningsområdet, vilka beskrivs i eget kapitel. Av dessa har fem fornlämningsstatus och bör undersökas genom arkeologisk förundersökning (figur 14 och 20).

Sammanlagt har 9 ytor definierats vilka bedöms kräva en arkeologisk utredning steg 2 med syfte att utreda närvaro av fasta lämningar (figur 40). Av dessa ytor berörs fyra områden av belagd historisk verksamhet. Dessa är från norr Lindholmens säteri (yta 1), Lindholmens varv, Gamla Varvet med repbanan (yta 5) och Olivedals herrgård (yta 9). Även Masthugget berörs men är redan en skyddad fornlämning och bör behandlas genom en arkeologisk förundersökning vilket även gäller större delen av Gamla Varvet.

Inom yta 1 finns främst möjlighet att påträffa historiska lämningar tillhörande Lindholmens säteri, som har anor ner i medeltid.

Inom området för yta 2 finns potential för hållristningar både förhistoriska och historiska ristningar.

Inom yta 3 finns potential för hållristningar och gravar samt eventuellt boplatser. Här finns också möjlighet att hitta lämningar av historisk bebyggelse i form av mindre torp.

Yta 4 bör utredas för marina samt maritima lämningar. Ytan inkluderar delar av den norra älvstrandens hamnanläggningar där Lindholmens säteris hamn legat samt senare Lindholmens varv. Marina lämningar kan påträffas på områden som idag utgör land, då hamnen successivt har fyllts ut under 1900-talet, på båda sidor om älven.

Inom yta 5 har bland annat Gamla Varvets repslagarebana legat fram till 1800-talet och här finns potential för att bland annat påträffa stenläggningar och konstruktionslämningar från denna verksamhet.

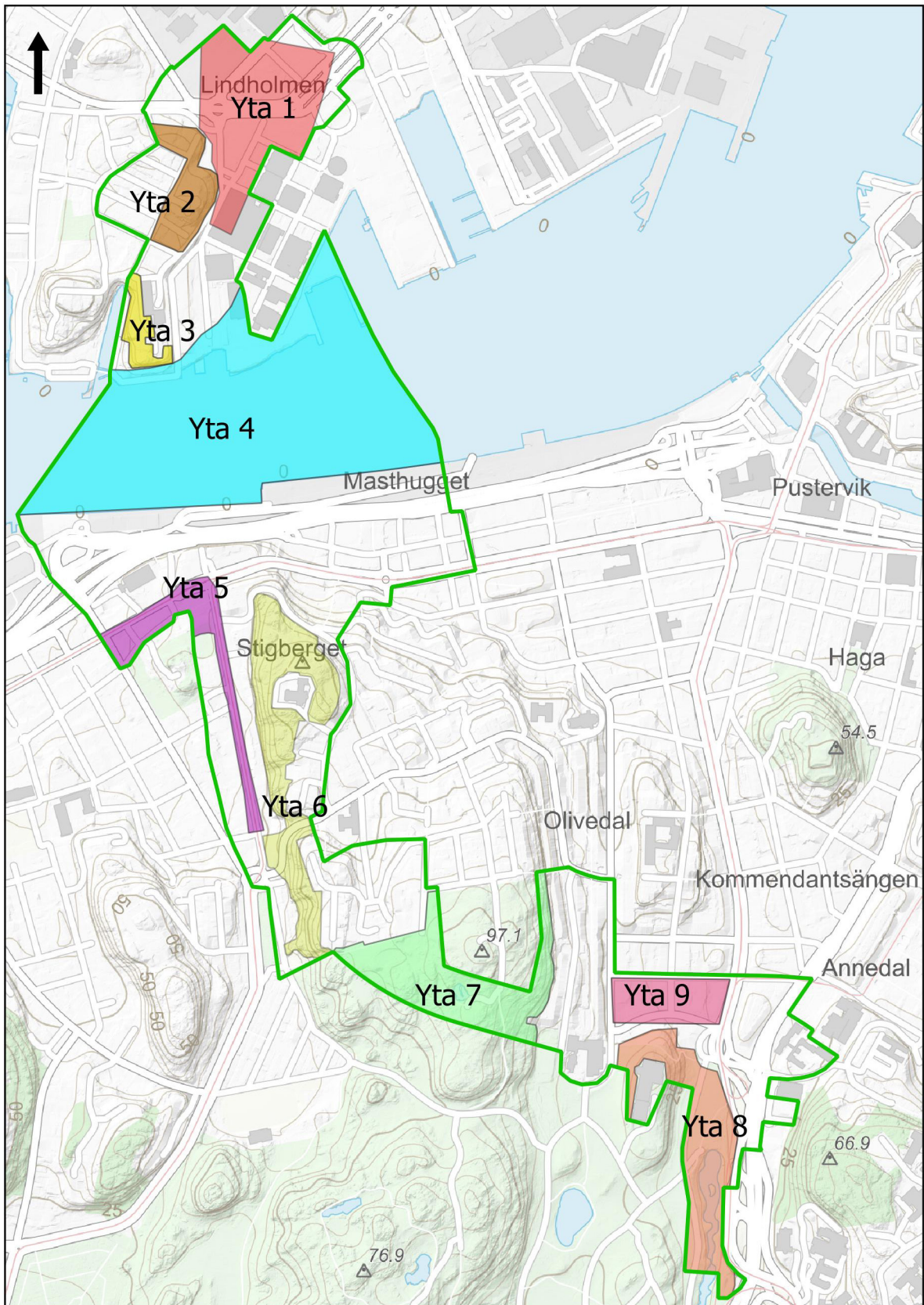
Yta 6 utgör delar av Stigbergets höjdrygg och har främst lämningspotential för hållristningar och gravar samt, på enstaka mindre områden, möjligen boplatser.

Yta 7 består till största del av kuperad skogsmark samt berghällar och här finns det arkeologisk potential för förhistoriska lämningar som såväl hållristningar som boplatser och möjligen gravar.

Yta 8 ger möjlighet att hitta förhistoriska boplatslämningar. Med anledning av en intilliggande fyndplats av en flintdolk skulle det inom yta 8 kunna finnas senneolitiska boplatslämningar.

Inom yta 9 har Olivedals herrgård legat fram till början av 1900-talet. Här finns potential att påträffa historiska lämningar från herrgården på orörda ytor. Detta gäller främst innergårdarna till befintlig bebyggelse.

Övriga ytor inom det givna undersökningsområdet har valts bort med anledning av att dessa anses vara så pass störda av sentida byggnation att bevarade lämningar är osannolika. Flera ytor ligger för lågt för att kunna omfatta förhistoriska lämningar, då de varit belägna under tidigare havsyta och saknar även belägg för historisk bebyggelse.

Figur 40. Översikt över föreslagna utredningsytor inom utredningsområdet. Skala 1:12 000.

KÄLLOR

Arbin, Staffan & Lindström, Jens. 2016. *Arkeologisk utredning inför anläggandet av en ny hamn vid Risholmen*. Arkeologisk rapport 2016:12, Sjöhistoriska museet. Stockholm.

Fornminnesregistret, respektive fornlämning.

Forsblom Jungdahl, Veronica; Lennblad, Astrid; Maltin, Emma. 2019. *Amerikahuset. Lämningar av 1700-talets masthamnar*. Arkeologisk rapport 2019:20, Bohusläns museum. Uddevalla.

Ling, Johan. 2000. *Rapport över arkeologisk förundersökning i Göteborgs kommun 2000. Lundby socken nr 43. Skålgropsförekomst*. Arkeologisk arkivrapport 2000:08. Göteborgs stadsmuseum.

Thörnqvist, Johan. I manus. *Krono Amiralitets Warfwet*. Arkeologisk rapport från Göteborgs stadsmuseum 2024, Göteborgs stadsmuseum. Göteborg.

Wigforss, Johan. 2004. *Boplats i Gathenhielmska parken*. Arkeologisk rapport från Göteborgs stadsmuseum 2004:1. Göteborgs stadsmuseum. Göteborg.

HISTORISKA KARTOR

Göteborg stadsmuseums arkiv.

Lantmäteriet, historiska kartor.

Regionarkivet.

GÖTEBORGS
STADSMUSEUM